Άργος Τύπου
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΥΠΟΥ
από το 1911

Πηγή: ΑΥΓΗ - Εφημερίδα
ΗμΜα: 09-10-2005
Σελίδα: 24
Τίτλος: ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ

Για μια βαθύτερη κατανόηση της πολιτικής μας ζωής

Με τον γνωστό, άψογο εκδοτικά τρόπο και με άρτια μετάφραση -συνιστά από μόνη της ένα άθλο- από τον Θόδωρο Παρασκευόπουλο, παρουσιάζεται στο ελληνικό κοινό, δεκατρία χρόνια μετά την πρώτη του έκδοση στα γερμανικά, το κλασικό πια έργο του Gunnar Hering για τα Πολιτικά Κόμματα στην Ελλάδα, από τη σύσταση του κράτους μέχρι το 1936.

Πρόκειται για ένα κλασικό έργο, καρπό πολύμοχθου κόπου και συστηματικής εργασίας μερμηγκιού, έργο δεκαετιών, του αείμνηστου Αυστριακού μελετητή της ελληνικής πολιτικής, το οποίο, με τρόπο διεισδυτικά λεπτομερή και κατανοητό, αναλύει ουσιαστικά την όλη Πολιτική μας Ιστορία, διαλεγόμενο κριτικά, ορισμένες φορές και δηκτικά, μα πάντα με ποιότητα και διεισδυτικότητα, με την υπάρχουσα μέχρι τις αρχές του 1990 βιβλιογραφία, ελληνική και ξενόγλωσση (πάνω από 40 σελίδες η καταγραφή και μόνο των δευτερογενών τίτλων), ενώ σχεδόν εξαντλεί τις υπάρχουσες αρχειακές πηγές, δημοσιευμένες αλλά και αρκετές αδημοσίευτες, καθώς και υλικό από αθηναϊκές αλλά και δυσεύρετες επαρχιακές εφημερίδες.

Του Άλκη ΡΗΓΟΥ

Είναι προφανώς αδύνατο να επεκταθούμε, στα πλαίσια του περιορισμένου χώρου των «Αναγνώσεων», στον πλούτο αυτών των καταγραφών ή να σταθούμε σε επί μέρους σημεία συμφωνιών ή και τυχόν διαφωνιών, πραγματολογικών ή μεθοδολογικών, που ο μελετητής της πολιτικής μας ζωής είναι φυσικό να αντιμετωπίζει στις 1417 σελίδες του έργου, όπως και σε κάποιες μικρές αβλεψίες σε ημερομηνίες ή ονόματα, που καλό όμως θα είναι να προσεχθούν σε μια νεότερη έκδοση αυτού του έργου αναφοράς.

Αξίζει όμως να σταθούμε στις βασικές μεθοδολογικές θεωρητικές πειθαρχίες, με τις οποίες αντιμετωπίζει την εξέλιξη της πολιτικής μας ζωής και οι οποίες στοχεύουν να ανατρέψουν βασικές στερεοτυπικές τοποθετήσεις ή απλουστεύσεις, τόσο της κλασικής ιστορικής σχολής όσο και των μαρξιστικογενών αναλύσεων, που αναπαράγονται αξιολογικά μέχρι τις μέρες μας, από σειρά μελετητών, έστω κι αν τα πραγματολογικά υλικά τις ανατρέπουν.

Πρόκειται λοιπόν για μια από την αρχή δηλωμένη συνειδητή προσπάθεια, επανατοποθέτησης των κομματικών σχηματισμών στη σημαντική και αναγκαία λειτουργικά θέση που τους αντιστοιχεί στο πολιτικό σύστημα, σε αντιδιαστολή με μια διάχυτη και αναπαραγόμενη μέχρι τις μέρες μας απαξίωση, που τελικά οδηγεί στη νομιμοποίηση αυταρχικών, αντιδημοκρατικών συλλήψεων, όχι μόνο συντηρητικής κατεύθυνσης αλλά και αριστερών αντικοινοβουλευτικών αντιλήψεων.

Στην κατεύθυνση αυτή, το έργο του Hering στοιχειοθετεί με κάθε λεπτομέρεια την θέση που χρόνια υποστηρίζαμε κάποιοι μελετητές της ελληνικής πολιτικής, ότι οι ιεραρχικές διαπροσωπικές πελατειακές σχέσεις δεν μπορούν να αποτελέσουν το κλειδί κατανόησης του όλου πολιτικού μας συστήματος. Ενός συστήματος στο οποίο έχει ήδη από νωρίς καθιερωθεί η καθολική ψηφοφορία των ενήλικων ανδρών, όπου τα κόμματα έχουν πανελλαδική, οριζόντια δηλαδή και όχι κάθετη διαπροσωπική δικτύωση. Χωρίς βέβαια να αρνείται κάθε λειτουργική ύπαρξη τέτοιου είδους σχέσεων, αλλά τοποθετώντας αυτές τις κάθετες σχέσεις στις πραγματικές τους διαστάσεις.

Η εμβάνθυση αυτής της προβληματικής τον οδηγεί στην ανατροπή μιας άλλης, διαδεδομένης στερεοτυπικά, θεωρητικής και πρακτικής σύλληψης του προσώπου του πολιτικού αρχηγού, ως ανεξάρτητης από τον κοινωνικό της περίγυρο προσωπικότητας, που άγει και φέρει τους οπαδούς του κόμματός του κατά βούληση, δημιουργώντας τελικά ένα προσωπικό κόμμα που υπάρχει μόνο διά αυτού και διαλύεται με την αποχώρηση του.

Τονίζοντας ότι «ένας πολιτικός μπορεί να ηγηθεί του κόμματος του και να διατηρήσει την ενότητα του, εφόσον τα στελέχη και οι οπαδοί πιστεύουν ότι αυτός εκπροσωπεί και διερμηνεύει τις αξίες και τις προσδοκίες τους, εφόσον επιβεβαιώνεται μέσα σε ένα σύνθετο δίκτυο κέντρων εξουσίας στο εσωτερικό του κόμματος και επιπλέον κινητοποιεί και εκφράζει τα συναισθήματα των οπαδών» (σελ. 59).

Από τις θέσεις αυτές ασκεί κριτική στις αντιλήψεις περί αστάθειας των ελληνικών κομματικών σχηματισμών και δαιμονοποίησης του εξωτερικού παράγοντα, τονίζοντας ότι η πληθώρα των πολιτικών κομμάτων είναι συνάρτηση των ευρύτερων εσωτερικών πολιτικών - πολιτειακών αντιπαραθέσεων και μεταβολών, που ιστορικά διένυσε στη διαδρομή του το ελληνικό κρατικό οικοδόμημα.

Τα συγκριτικά παραδείγματα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στα οποία διεισδυτικά αναφέρεται για να θεμελιώσει όλα αυτά, ανατρέπουν μια επίσης στερεοτυπικά αναπαραγόμενη άποψη, που θέλει να διακρίνει, είτε υποτιμητικά ως έλλειψη είτε θετικά ως «ιδιοπροσωπεία», στην ελληνική περίπτωση μια ιδιαιτερότητα ασύμπτωτης πορείας με τη λοιπή Ευρώπη, καταρρίπτοντας ιδεολογήματα περί του κλίματος, της νοοτροπίας, του χαρακτήρα, της ειδικής φύσης των κατοίκων αυτής της γωνιάς της Μεσογείου.

Βασικό σημείο, και κατά τη γνώμη μου μειονέκτημα της όλης λεπτομερούς γεγονοτολογικής ανάλυσης του Hering, που εντείνεται όσο προχωρά στα κεφάλαια παρουσίασης των μεσοπολεμικών εξελίξεων, είναι η πλήρης και όχι η σχετική αυτονόμηση του πολιτικού από τις οικονομικο-κοινωνικές εξελίξεις. Ενώ ο ίδιος στον πρόλογό του τονίζει τη «διασπορά των πολιτικών προτιμήσεων σε περισσότερα του ενός επίπεδα αντιπαραθέσεων· ένα από αυτά είναι το επίπεδο της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ κοινωνικών στρωμάτων ή τάξεων...», αυτό λησμονείται στην ροή των εξελίξεων που περιγράφει. Έχω την αίσθηση -συμφωνώντας εδώ με μια παλιότερη, και μοναδική αν δεν κάνω λάθος βιβλιοκριτική στα ελληνικά του έργου από τον συνάδελφο Χατζηιωσήφ (*Μνήμων* τομ. 16ος / 1994 σελ. 167 επ.)- ότι για να αποφύγει χοντροκομμένες μαρξιστικές ή μαρξίζουσες προσεγγίσεις και αναγωγισμούς του Πολιτικού στο Οικονομικό, παραγνωρίζει τελείως την ταξική διάσταση και την αυξανόμενη δυναμική που παρουσιάζει, με αποτέλεσμα να του διαφεύγουν δημιουργικά στοιχεία αλληλεπιδράσεων και νέων δυναμικών. Η μη ύπαρξη στον νεοελληνικό κοινωνικό σχηματισμό μορφολογικών στοιχείων ταξικών διαιρέσεων αντίστοιχων της Κεντροδυτικής Ευρώπης, δεν σημαίνει και μη ύπαρξη ταξικών διαιρέσεων και αντιθέσεων και άρα πλήρη αυτονομία των πολιτικών ελίτ από αυτές. Η πολυσυλλεκτικότητα των κομμάτων, παντού του κόσμου και στην Ελλάδα, δεν αίρει το άνισο βάρος που είχαν στη χάραξη του πολιτικό-ιδεολογικού τους λόγου, και κυρίως της πολιτικής τους πράξης, ιδιαίτερα στρώματα και τάξεις του πληθυσμού, γεγονός που εξηγεί άλλωστε και τις προγραμματικές και ιδεολογικές τους διαφοροποιήσεις. Διαφορετικά μένουν έωλες.

Όπως επίσης η παραγνώριση του πολιτισμικού παράγοντα του στερεί έναν πλούτο συγκριτικών πλεονεκτημάτων και χρήσιμων εμβανθύσεων, ενώ τον αναγκάζει να θεωρεί την έννοια του λίγο ή πολύ απροσδιόριστου «κοινωνικοηθικού περιβάλλοντος» σημαντικότερη και λειτουργικότερη από την έννοια της κοινωνικής τάξης.

Οι τελευταίες αυτές παρατηρήσεις δεν αναιρούν προφανώς τη σημαντική προσφορά του όλου εγχειρήματος, τις διεισδυτικές του πλευρές, τον τεράστιο πλούτο του πραγματολογικού υλικού που έχει συγκεντρώσει, και οι οποίες το καθιστούν σαφώς ένα κλασικό βιβλίο αναφοράς, για πολλά χρόνια ακόμη.

Gunnar H
Τα πολιτικά
στην Ελ
(1821-1

μτφρ. Θ. Παρασκ
ΜΙΕΤ, τόμοι 2,

Στόχος αυτής της πραγματείας είναι να περιγρα
κομμάτων, των ιδεολογικών θέσεων, των προγρα
πρακτικών πολιτικών τους αποφάσεων, της ορ
διστικών τους μεθόδων. Οι προγραμματικές δηλώσε
λιτικές τους αποφάσεις, τοποθετούνται στο πλαίσιο τ
πό την άλλη αναλύεται η σχέση αυτών των αντιπαραθέσ
συγκρούσεις. Αβάσιμη θα ήταν η υπόθεση ότι, αποκλ
ταρχική αιτία των πολιτικών αντιπαραθέσεων ήταν ο
των ή τάξεων, ή ότι, αντίστροφα, η πολιτική καθόρια
ντιπαραθέσεων. Αυτό δεν είναι παρά μια δυνατότητα
γίζονται η διασπορά των πολιτικών προτιμήσεων σε
θέσεων· ένα από αυτά είναι το επίπεδο της σύγκρ
στρωμάτων ή τάξεων.

Περίπλοκες αντιπαραθέσεις και προβλήματα δεν
της σημασίας που τους δίνεται. Αν είναι αλήθεια ότι τ
σχηματίστηκαν από ανθρώπους όλων των τάξεων, ότ
ούσε μια ορισμένη κοινωνική τάξη απέναντι σε άλλη,
εκλογική συμπεριφορά ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί
και στις βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης, κανένα μ
νές.

Στην Ελλάδα οι πολιτικές ελίτ αυτονομήθηκαν απ
φάνηκαν αρκετά ανοιχτές απέναντι σε πολιτικά στ
Μπορούμε να αναφέρουμε δύο λόγους για αυτό το φ
πό τα νησιά του Ιονίου, δεν υπήρχαν τα ιστορικά κο
ούτε σταθερά, νομικά καθορισμένα καταστατικά όρ
βατικά όρια μεταξύ κοινωνικών στρωμάτων. Δεύτερ
κή διάσπαση με τις γνωστές επιπτώσεις στην κομματ
στη Γερμανία. Ως εκ τούτου πραγματευόμαστε τη σχέ
και γεωγραφικά καθορισμένων συμφερόντων, εκλο
πολιτικής των κομμάτων ως ανοικτό πρόβλημα· το πο
ξιοποίησαν ή έθιξαν κόμματα, είναι αντικείμενο σ
προδιαμορφωμένων υποθέσεων. Συγκρινόμενη με τ
νικοηθικού περιβάλλοντος» που πρότεινε ο Rainer
σε ευρύτερο πλαίσιο: χρησιμεύει «ως χαρακτηρισμός κο
μέσω της συνύπαρξης περισσότερων της μιας δομικώ
παράδοση, η οικονομική κατάσταση, ο πολιτισμικός
των ενδιάμεσων ομάδων. Το περιβάλλον είναι ένα κ
ρίζεται από την ιδιαίτερη συνάρτηση τέτοιων διαστάσε
(α

ar Hering
ικά κόμματα
Ελλάδα
21-1936)

. Παρασκευόπουλος,
τόμοι 2, σελ. 1417

αι να περιγράψει τη δημιουργία και την αποσύνθεση
ν, των προγραμμάτων, των άρρητων στόχων τους και των
σεων, της οργανωτικής τους δομής και των προπαγαν-
ικές δηλώσεις, τα ιδεολογήματα και οι πρακτικές πο-
στο πλαίσιο των αντιπαραθέσεων των κομμάτων, και α-
αντιπαραθέσεων με κοινωνικά ζητήματα και κοινωνικές
εση ότι, αποκλειστικά ή σε «τελευταία ανάλυση», προ-
έσεων ήταν οι αντιθέσεις μεταξύ κοινωνικών στρωμά-
τική καθόρισε το περιεχόμενο τέτοιων κοινωνικών α-
α δυνατότητα. Σε αυτή τη μελέτη, αντίθετα, συνυπολο-
τιμήσεων σε περισσότερα του ενός επίπεδα αντιπαρα-
ο της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ κοινωνικών

βλήματα δεν λύνονται με τη μέθοδο του περιορισμού
αλήθεια ότι τα κόμματα υπερέβησαν τα ταξικά όρια και
ν τάξεων, ότι κανένα κομματικό πρόγραμμα δεν ευνο-
αντι σε άλλη, θα πρέπει να σημειώσουμε σχετικά με την
εν αποτελεί εξαίρεση στο ευρωπαϊκό σύνολο. Ακόμη
ης, κανένα μεγάλο κόμμα δεν υπήρξε ταξικά ομοιογε-

μήθηκαν από τις κοινωνικές ομάδες συμφερόντων και
πολιτικά στελέχη από όλα τα κοινωνικά στρώματα.
α αυτό το φαινόμενο: πρώτον, στην Ελλάδα, εκτός α-
στορικά κοινωνικά πολιτικά στρώματα και επομένως
στατικά όρια, διαφορετικού χαρακτήρα από τα υπερ-
ων. Δεύτερον, στην Ελλάδα δεν υπήρχε η θρησκευτι-
στην κομματική ένταξη, όπως π.χ. στις Κάτω Χώρες ή
αστε τη σχέση μεταξύ κοινωνικής δομής, στρωματικά
όντων, εκλογικής συμπεριφοράς, προγραμμάτων και
λημα: το ποιες ταυτότητες και συλλογικές εμπειρίες α-
ικείμενο συζήτησης και δεν μπορεί να κριθεί μέσω
όμενη με την έννοια της τάξης, η έννοια του «κοινω-
ε ο Rainer Lepsius έχει το προτέρημα ότι αναφέρεται
ηρισμός κοινωνικών μονάδων οι οποίες διαμορφώνονται
ιας δομικών διαστάσεων, όπως η θρησκεία, η τοπική
λιτισμικός προσανατολισμός, η στρωματική σύνθεση
είναι ένα κοινωνικοπολιτισμικό μόρφωμα που καθο-
ν διαστάσεων με ένα ορισμένο μέρος του πληθυσμού.

(από την εισαγωγή του βιβλίου, σελ. 56-58)

Τα προβλήματα της μετάφρασης

Συνέντευξη με τον Θόδωρο ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟ

Ας αρχίσουμε με τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει ο Χέρινγκ, προσεγγίζοντας ελληνόγλωσσα κείμενα. Δηλαδή ο Χέρινγκ ως μεταφραστής.

Πάρα πολύ γρήγορα, μεταφράζοντας το βιβλίο του, άρχισα να αποκτώ με τον Χέρινγκ μια συναδελφική, τρόπος του λέγειν, σχέση. Όχι πως έγινα εγώ ιστορικός, αλλά ο Χέρινγκ αποδεικνυόταν ταλαντούχος μεταφραστής. Στις χίλιες τριακόσιες περίπου σελίδες του πρωτοτύπου, υπάρχουν πάμπολλες σελίδες μεταφρασμένες από τα ελληνικά: από εφημερίδες, ομιλίες στη Βουλή, προκηρύξεις, μπροσούρες, προεκλογικές ομιλίες, αποφάσεις κομματικών οργάνων (προπάντων του ΚΚΕ από τον μεσοπόλεμο) και, λιγότερο, από βιβλία. Μόνο μία φορά, σε απόφαση του ΚΚΕ, αμφέβαλα για την ορθότητα της ερμηνείας ενός, ασαφούς είναι αλήθεια, σημείου από τον Χέρινγκ, αλλά κι αυτό μόνο αμφιβολία ήταν, δηλαδή επιδεχόταν και άλλη ερμηνεία. Εάν ο Χέρινγκ δεν ήταν ιστορικός και ήταν συγγραφέας, θα ήθελα να πω: μα, δεν άφηνες το συγγραφιλίκι, βρε άνθρωπε, να γίνεις μεταφραστής!

Αυτό, βέβαια, περιέχει μια μομφή για το ύφος του στα γερμανικά. Όντως, εμένα η ακαδημαϊκή γερμανική γραφή με απωθεί. Πρέπει να παραδεχτώ, όμως, ότι επιστήμονες που έχουν να πουν πρωτότυπα κι ενδιαφέροντα πράγματα, με αυτή τη γραφή, όσο στρυφνή και απωθητική κι αν είναι, εκφράζονται σαφέστατα και λεπτομερειακά, και ορισμένοι -ο Χέρινγκ ανήκει σε αυτούς- μπορούν να δίνουν στον προσεκτικό αναγνώστη μια εικόνα της διαδρομής της δικής τους σκέψης; ορισμένες φορές συναρπαστική. Αυτό προσπάθησα να το αποδώσω στα ελληνικά -αν το κατάφερα θα το κρίνουν οι προσεκτικοί αναγνώστες.

Το ταλέντο τού Χέρινγκ στη μετάφραση φαίνεται από το ότι, ενώ, όπως είπα, έχει το δικό του ύφος, στα μεταφρασμένα παραθέματα προσαρμόζεται στο ύφος του πρωτοτύπου: αλλιώς μεταφράζει διατάγματα και νόμους, αλλιώς την ομιλία του φιλελεύθερου κι αλλιώς του κομμουνιστή βουλευτή, αλλιώς το άρθρο του Γεώργιου Βλάχου και αλλιώς του Ιωάννη Μεταξά. Έτσι τα παραθέματα, εκτός από την επιστημονική τους λειτουργία να στηρίξουν την επιχειρηματολογία του συγγραφέα, επιδρούν και στο ύφος του βιβλίου, αναριάζουν την πυκνή επιστημονική γραφή.

Η δική σας περιπέτεια στη μετάφραση του βιβλίου;

Προφανώς, δεν χρειάστηκε να αντιμετωπίσω εγώ αυτό το πρόβλημα -εννοώ της εναλλαγής στο ύφος λόγω των παραθεμάτων· ήταν αυτονόητο ότι τα μεταφρασμένα παραθέματα δεν μπορούσαν να επαναμεταφραστούν από τα γερμανικά, αλλά έπρεπε να τα αναζητήσω στο πρωτότυπο. Αυτό ήταν το κοπιαστικότερο, συχνά όμως και συναρπαστικότερο μέρος της δουλειάς. Ένας θεός ξέρει πόσες ώρες πέρασα σε βιβλιοθήκες και αρχεία, ξεφυλλίζοντας και διαβάζοντας -οπωσδήποτε ασύγκριτα λιγότερες από τον ίδιο τον Χέρινγκ. Συχνά παρασυρόμουν κιόλας, όταν το θέμα ήταν ενδιαφέρον, και διάβαζα όλες τις σχετικές ομιλίες στη Βουλή, όλη την εφημερίδα, όλη την επιστολογραφία εκείνου του μήνα από το αρχείο: ας πούμε τους λεπτομερείς λογαριασμούς των προεκλογικών δαπανών των κομματαρχών από το *Αρχείο Δηληγιάννη*. Αυτό το αρχείο με δυσκόλεψε περισσότερο απ' όλα. Φυλάσσεται στην «Εταιρεία Φίλων του Λαού» και η κυρία που ήταν εκεί υπεύθυνη θυμόταν πολύ καλά τον Χέρινγκ. Εκεί λοιπόν διαπίστωσα ότι δεν υπήρχε καμία αντιστοιχία μεταξύ του χαρακτηρισμού των παραθεμάτων και αναφορών στο βιβλίο αφενός και στο αρχείο αφετέρου: η αρίθμηση του Χέρινγκ δεν υπήρχε, και ήμουν αναγκασμένος να ψάχνω για να βρω πού ήταν κρυμμένη η εκάστοτε αναφορά. Τα είχε συμβεί: Ο Χέρινγκ είχε βρει το αρχείο αταξινόμητο. Το ταξινόμησε λοιπόν πρόχειρα για τις ανάγκες της έρευνάς του και χαρακτήρισε τα παραθέματα στο βιβλίο του σύμφωνα με αυτή την πρόχειρη ταξινόμηση. Αργότερα το αρχείο ταξινομήθηκε, διαφορετικά βέβαια από την ταξινόμηση του Χέρινγκ -και αυτό το επαναταξινομημένο αρχείο με παίδεψε εμένα.

Έγινε πλήρης ταύτιση;

Δυστυχώς κατέστη δυνατόν να βρω ορισμένα, ευτυχώς λίγα, μεταφρασμένα παραθέματα στο πρωτότυπο. Μια ο τελευταίος σεισμός που προκάλεσε ζημιές σε έναν όροφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης, μια η μεταφορά του αρχείου των εφημερίδων στο Κατνεργοστάσιο στη Λένορμαν και οι εργασίες φιλμογράφησης και ηλεκτρονικής αποθήκευσης, και έτσι ορισμένα παραθέματα αναγκαστικά επαναμεταφράστηκαν και παρατίθενται σε πλάγιο λόγο.

Η ακρίβεια με την οποία έχουν μεταφερθεί στην έκδοση του ΜΙΕΤ τα αποσπάσματα οφείλεται, βέβαια, και στην ακούραστη επιμελήτρια της έκδοσης, την Γεωργία Παπαγεωργίου. Χάρη στη επιμέλεια, επίσης, έχουν διορθωθεί δικά μου λάθη. Ομολογώ ότι με λίγους επιμελητές εκδόσεων τα πάω καλά. Πολύ συχνά, όταν ο επιμελητής θέλει να με ρωτήσει κάτι, σκέφτομαι ενοχλημένος «Τι δεν κατάλαβε πάλι;». Όποτε μου τηλεφωνούσαν η κ. Παπαγεωργίου ή η κ. Φιλιπποπούλου, υπεύθυνη εκδόσεων του ΜΙΕΤ, ήμουν βέβαιος: «Κάποια σαχλαμάρα έχω κάνει πάλι και τη βρήκαν». Ξαναδιαβάζοντας τους δύο τόμους, ξεφυλλίζοντάς τους μάλλον και σταματώντας εδώ κι εκεί, όπως κάνουμε, φαντάζομαι όλοι, όταν πιάνουμε στα χέρια μας κάτι που το έχουμε δουλέψει εμείς, διαπίστωσα άλλη μια φορά πόσο σημαντική ήταν η συμβολή της επιμέλειας, της φιλολογικής, εκδοτικής και επιστημονικής, του κ. Αγαθοκλή Αζέλη και της κ. Κατσιαρδή-Χέρινγκ.

Περάσατε ένα διάστημα της ζωής σας με τον Χέρινγκ και το βιβλίο του. Ποια εικόνα έχετε σήμερα, τόσο για τον συγγραφέα όσο και για το έργο.

Το έργο θα το κρίνουν προπάντων οι ιστορικοί, κι ελπίζω ότι σύντομα θα φουντώσει μια έντονη και συναρπαστική συζήτηση. Εμένα με εντυπωσίασε η παθιασμένη, θα έλεγε κανείς, επιμέλεια με την οποία ο συγγραφέας εξαντλεί τις πηγές, στοιχειοθετεί τα επιχειρήματά του, επανέρχεται, εξετάζει τις διάφορες πλευρές -αλλά και η ψυχρότητα με την οποία κυριολεκτικά συντρίβει δοξασίες που τις θεωρεί εσφαλμένες. Εντυπωσιακή είναι επίσης η συνοχή ενός τόσο μεγάλου έργου, με δεδομένη την απεραντοσύνη του υλικού. Εννοώ το πώς ο Χέρινγκ παρουσιάζει την Ελλάδα σαν χαρακτηριστική περίπτωση αστικού κράτους, και τα ελληνικά πολιτικά κόμματα σαν χαρακτηριστικές περιπτώσεις κομμάτων σε αστικό κράτος, με όλες τις τεράστιες διαφορές που χαρακτηρίζουν πάντοτε τις εκάστοτε περιπτώσεις, και αποφεύγοντας τις εντυπωσιακές απλουστεύσεις του τύπου «ελληνικά κόμματα = πελατειακές σχέσεις». Σας προτείνω να διαβάστε πώς περιγράφει τη διάλυση των πελατειακών δικτύων, με την εισβολή του πολιτικού στοιχείου στην επαναστατημένη και τη μετεπαναστατική Ελλάδα.

Αυτό το θεωρητικό συμπέρασμα του Χέρινγκ για την ελληνική περίπτωση βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με τις θεωρίες περί της «καθ' ημάς Ανατολής», αφενός, και με τη θεωρία ότι χρειάζεται να εισαχθεί στην Ελλάδα ο Διαφωτισμός (το 2005!) αφετέρου.

Εκ πρώτης όψεως, στο βιβλίο του Χέρινγκ σπανίζει το οικονομικό στοιχείο. Δεν είναι όμως στ' αλήθεια έτσι. Εκτός του ότι υπάρχουν ειδικά υποκεφάλαια για την οικονομική και την κοινωνική κατάσταση, το οικονομικό και κοινωνικό στοιχείο φωτίζεται μέσα από την πολιτική των κομμάτων και των κυβερνήσεων. Έχω την εντύπωση ότι με αυτό τον τρόπο ο συγγραφέας ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στην αυτονομία του πολιτικού· ταυτόχρονα δείχνει τα όρια της αυτονομίας: ας συγκρίνει ο αναγνώστης την άσκηση πολιτικής στα χρόνια του Τρικούπη με την πολιτική στον Μεσοπόλεμο.

Ο Χέρινγκ παίρνει στα σοβαρά ό,τι τα κόμματα και οι πολιτικοί δηλώνουν για τις προθέσεις και τις επιδιώξεις τους και το μετρά με την πραγματικότητα· έτσι αποφεύγει την παγίδα «οι πολιτικοί είναι απατεώνες και διχάζουν τον λαό», την οποία καταγγέλλει ήδη στην εισαγωγή. Τα κόμματα και οι πολιτικοί παρουσιάζονται ως υπηρέτες του εθνικού συμφέροντος, του κράτους και του κοινοβουλευτισμού· ο φιλύποπτος αναγνώστης (ο «γείτονας με το μακρύ αυτί», που λέει ο Χάμαν) ας μην ξεχνά ότι πρόκειται για αστικό έθνος, αστικό κράτος και αστικό κοινοβουλευτισμό. Όσο πειστικότερα καταδεικνύεται αυτό -η ειλικρίνεια των πολιτικών στην υπηρεσία του έθνους, του κράτους και του κοινοβουλευτισμού- τόσο εντυπωσιακότερη είναι η εμφάνιση του ΚΚΕ και της εργατικής τάξης στο πολιτικό προσκήνιο μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, και η επίδραση που έχει αυτό το γεγονός στα πολιτικά πράγματα.

Ο Χέρινγκ έχει συνείδηση της σπουδαιότητας του γεγονότος, κι έτσι εξηγείται η έκταση που δίνει στην πραγμάτευση του ΚΚΕ, κόμματος που προπολεμικά δεν απέκτησε ποτέ μεγάλη δύναμη και άμεση πολιτική επιρροή.

ΕΛΕΝΗ ΓΚΑΣΤΗ
Βιργιλίου Αινειάδα
Βιβλίο Β΄: Εισαγωγή - Μετάφραση - Ερμηνευτικό δοκίμιο
Ένα από τα βασικότερα κείμενα της κλασικής παράδοσης, με κατατοπιστική Εισαγωγή, βιογραφικά στοιχεία, υφολογική ανάλυση, πολιτική-λογοτεχνική-θρησκευτική-φιλοσοφική πλαισίωση, επιδράσεις, Βιβλιογραφία.
ΚΛΑΣΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
τυπωθήτω